

KIMYO DARSLARINING TA'LIMIY-TARBIYAVIY TAMOYILLARI

Jumaqulova Sarvinoz

Navoiy viloyat Xatirchi tuman 35-maktab

kimyo fani o'qituvchisi

Annotatsiya: Maqolada, ajadodlarimizning kimyo faniga qo'shgan hissasini dars jarayonida o'quvchilarga o'rnak tariqasida tushtirib berish, ularning fanga bo'lgan qiziqishlarini yanada orttirishi haqidagi fikrlar yozilgan.

Kalit so'zlar: alkimyo, kimyo taraqqiyoti, sharq allomalari, farmakopiya,

Barcha sohada bo'lgani kabi kimyo faning rivojiga ham qator olimlar hissa qo'shganlar. Kimyo tarixchilari orasida kimyo taraqqiyotining tarixiy bosqichlari haqida yagona fikr yo'q, qadimiy kimyogar - amaliyotchilarning yutuq va kashfiyotlari ochilish vaqti aniq isbotlanmagan bo'lib, har bir tarixiy davr o'ziga xos xususiyatlarga ega. Shu sababli ushbu mavzuda mashhur Sharq allomalarining hayoti va kimyo faniga qo'shgan ijodiy hissalar yoki ularning kimyo faniga bo'lgan munosabatlarini ochib berishga harkat qilindi. Kimyo fanini O'rta Osiyoda rivojlanishiga allomalarimiz juda katta hissa qo'shgan, masalan Abu Mansur Muvaffaq al-Haraviy farmakopiyaga doir tojik tilida yozgan kitobi eng qadimiy asar sifatida bizgacha yetib kelgan. U 585 ta har xil dorilar to'g'risida ma'lumot keltiradiki, bu kimyo fani uchun katta ahamiyat kasb etadi. Abu Abdullo Muhammad ibn Ahmad al-Xorazmiy X asrning ikkinchi yarmida yashagan va mashhur "Fanlar kaliti" asarining muallifidir. Bu asarda alkimyoga alohida bob ajratilgan bo'lib, unda o'sha davrda kimyoda qo'llaniladigan barcha birikmalar, asbob-uskunalar, jarayonlar haqida ma'lumot beradi.

Abu Mansur Muvaffaq al-Haraviy farmakologiyaga doir tojik tilida yozgan kitobi eng qadimiy asar sifatida bizgacha yetib kelgan. U 585 ta har xil dorilar to'g'risida ma'lumot keltiradiki, bu kimyo fani uchun katta ahamiyat kasb etadi. Abu Abdullo Muhammad ibn Ahmad al-Xorazmiy X asrning ikkinchi yarmida yashagan

va mashhur “Fanlar kaliti” (“Miftoxil al-Ulum”) asarining muallifidir. Bu asarda alkimyoga alohida bob ajratilgan bo‘lib, unda o‘sha davrda kimyoda qo‘llaniladigan barcha birikmalar, asbob-uskunalar, jarayonlar haqida ma’lumot beradi.

Abdulkhakim Muhammad ibn Abdumalik al-Xorazmiy 1034-yili O‘rta Osiyodagi barcha kimyoviy kashfiyotlar tarixini yig‘gan asarini yozib tugatadi. O‘rta Osiyo va arab olimlari qadimgi misrliklar va yunonlar ishlatib kelgan shayinli tarozini ancha takomillashtirdilar va o‘lchov aniqligini 5 mg. chegarasigacha tushira oldilar. Sobit ibn Qora “Qarastun haqidagi kitob” risolasida qarastun -rimliklar tarozisi haqida ma’lumot bergan. Abdurahmon Xaziniyning 1121-yilda yozilgan “Donishmandlik tarozilari haqida” nomli risolasida har xil tarozilarning (hatto gidrostatik tarozilar ham tavsiflangan) konstruksion tuzilishi va o‘l chash usullarini batafsil yoritilgan va ikki elementdan tarkib topgan har xil metall qotishmalarining tarkibini aniqlash usullarini ko‘rsatib o‘tilgan, bunda olim qotishmani suyuqlantirish va ajratishdan tashqari ularning solishtirma og‘irligini aniqlash orqali ham bu natijalarga erishish mumkinligini batafsil izohlaydi. Bu ma’lumotlar kimyo fanini o‘quvchilarga tushuntirishda juda qo‘l keladi.

Xulosa o‘rnida aytish mumkinki, ulug‘ ajadodlarimizning kimyo faniga qo‘shgan hissasini dars jarayonida o‘quvchilarga o‘rnak tariqasida tusuhtirib berish, o‘ylaymanki, ularning fanga bo‘lgan qiziqishlarini yanada orttiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. Umarov B. Kimyo tarixi. Toshkent. 2015.

2. Axmerov Q., Jalilov A., Sayfutdinov R. Umumiy va anorganik kimyo. Toshkent. “O‘zbekiston”. 2003.